

POSITIVE ASPECTS OF CARE FOR THE ELDERLY

POZITIVNI ASPEKTI SKRBI O STARIJIM OSOBAMA

RUSAC, Silvia; STAMBUK, Ana & VLASIC ILJKIC, Martina

Abstract: *The paper analyses positive aspects of care from the perspective of family caregivers. The study involved 342 participants, all from the city of Zagreb, who are informal caregivers of persons over 65 years of age. The results show that despite the complex demands of such type of care, caregivers recognise its positive aspects as well. The highest degree of agreement relates to the following claims: "Caregiving experience has taught me about (sharing) mutual responsibilities" and "I find that I can provide best care to the ones I love". The importance of a multidisciplinary approach both in providing care for a sick person or supporting his/her family members, especially those who are caregivers, is beyond question.*

Key words: *the elderly, caregivers, positive aspects of care*

Sažetak: *U radu se analiziraju pozitivni aspekti skrbi o starijim osobama iz perspektive obiteljskih njegovatelja. U istraživanju je sudjelovalo 342 ispitanika s područja grada Zagreba koji su neformalni njegovatelji osoba starijih od 65 godina. Rezultati pokazuju da unatoč složenim zahtjevima ove vrsti skrbi, njegovatelji prepoznaju i njezine pozitivne aspekte. Najveći stupanj slaganja odnosi se na sljedeće tvrdnje: "Iskustvo skrbi naučilo me o odgovornostima jednih prema drugima" i "Smatram da najbolje mogu skrbiti o voljenom članu obitelji". Važnost multidisciplinarnog pristupa, kako u skrbi za oboljelu osobu tako i u pružanju podrške članovima obitelji, osobito samim njegovateljima, je neupitna.*

Ključne riječi: *starije osobe, njegovatelji, pozitivni aspekti skrbi*

Authors' data: Silvia, **Rusac**, prof. dr. sc., Studijski centar socijalnog rada, Nazorova 51, Zagreb, srusac@pravo.hr; Ana, **Štambuk**, prof. dr. sc., Studijski centar socijalnog rada, Nazorova 51, Zagreb, astambuk@pravo.hr; Martina **Vlašić Iljkić**, mag.soc.rad., Centar za socijalnu skrb, Dr. Filipa Potrebiće 2, Požega, tinavlastic08@gmail.com

1. Uvod

U Republici Hrvatskoj prisutan je izraziti trend nepovoljnih demografskih kretanja (negativna stopa nataliteta, rast broja umirovljenika u odnosu na aktivno stanovništvo, pad nataliteta kao i rast udjela samačkih kućanstava) što ukazuje na potrebe pronalazjenja novih oblika društvene skrbi za starije stanovništvo. Broj oboljelih svakodnevno je u porastu, no unatoč tome, društvena odgovornost je manjkava i nedostatna u svakom aspektu. Glavni izvori teškoća u pružanju skrbi oboljeloj osobi proizlaze iz čimbenika vezanih za oboljelu osobu kao primatelja skrbi (specifične karakteristike oboljele osobe, sukob između potrebe za autonomijom i potrebe za skrbi, stavovi oboljelog prema skrbi i skrbniku), pružatelja skrbi (skrbnički stres, preopterećenost primarnog skrbnika, nepravednost opterećenosti, pasivnost ostalih članova obitelji, sukob između roditeljske/radne uloge i uloge skrbnika, materijalne okolnosti, povreda međunaraštajnih granica i sl.) te okolnosti primanja i pružanja skrbi [1, 2].

Ograničenja koja se mogu javiti kod njegovatelja u skrbi za oboljelu osobu su: količina vremena provedenog u skrbi za oboljelog, potreba za uspostavljanjem ravnoteže između zaposlenja i skrbničkih aktivnosti, fizičke poteškoće u kretanju oboljelog, pitanje dostojanstva i privatnosti njegovatelja i oboljele osobe prilikom obavljanja skrbničkih radnji (npr. promjena pelena, pomoć prilikom tuširanja ili obavljanja drugih fizioloških potreba itd.). Zaposleni njegovatelji istovremeno “žongliraju” između zahtjeva plaćenog rada i osobnog života. To dovodi do brojnih pozitivnih i negativnih učinaka, kako na posao tako i na njihovu osobnu dobrobit. Neki od negativnih učinaka na poslu su: izostajanje s posla, smanjena produktivnost, izgubljene šanse za karijeru, neplaćeni dopust, prijevremena mirovina te smanjena zarada tijekom života.

Od negativnih učinaka na osobnu dobrobit spominju se povećani rizik od depresije, osjećaj napetosti, iscrpljenosti i umora, zdravstveni problemi (artritis, debljanje, dijabetes...), psihološki stres te ograničenje socijalnih kontakata. S druge strane, pozitivnim učincima na osobnu dobrobit smatraju se povećano samopoštovanje i samopouzdanje, zadovoljstvo ispunjenom obvezom, osjećaj kompetentnosti, vještina u obavljanju zadataka pružanja njege te osjećaj da je potreban ili koristan [3].

2. Metoda rada

2.1. Cilj

Cilj istraživanja bio je dobiti uvid u pozitivne aspekte skrbi obiteljskih njegovatelja.

2.2. Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo 342 ispitanika s područja grada Zagreba koji su neformalni njegovatelji osoba starijih od 65 godina. Uzorak je bio namjeran.

2.3. Postupak istraživanja

Podaci su prikupljeni putem anonimnog anketnog intervjuiranja - licem u lice. S obzirom na etičke aspekte istraživanja, ispitanicima je objašnjena svrha i cilj istraživanja, mogućnost odustajanja i anonimnost te da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno. Ovo istraživanje financijski je podržao Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom grada Zagreba.

2.4. Instrumentarij

Za potrebe ovog istraživanja, uz Upitnik sociodemografskih obilježja, konstruiran je i Upitnik pozitivnih aspekata skrbi koji se sastoji od 6 tvrdnji. Odgovori se boduju na skali od tri stupnja pri čemu 1 znači ne slažem se, 2 niti se slažem niti se ne slažem i 3 slažem se.

3. Rezultati

U tablici 1. i 2. prikazani su podaci koji se odnose na stupanj slaganja njegovatelja s pojedinom tvrdnjom o pozitivnim aspektima skrbi i deskriptivni podaci. Najveći stupanj slaganja odnosi se na tvrdnje: *Iskustvo skrbi naučilo me o odgovornostima jednih prema drugima* i *Smatram da najbolje mogu skrbiti o voljenom članu obitelji*. I u drugim studijama rezultati su pokazali da njegovatelji uglavnom navode neke od ovih blagotvornih učinaka skrbi: pojačani osjećaj vrijednosti; unaprijeđeni odnosi sa osobom koju se njeguje; uvjerenje da osoba dobiva optimalnu njegu; zadovoljstvo zbog življenja u skladu sa vjerskim i/ili etičkim uvjerenjima ili principima; svijest o svrsi i značaju; osjećaj o uspješnom nošenju sa potencijalno teškom životnom situacijom; zadovoljstvo što se njegovanjem odužujemo za ono što je osoba učinila za nas u prošlosti; uživanje u zajednički provedenom vremenu; osjećaj bliskosti; povećano strpljenje i izdržljivost; obogaćeni život i veće uživanje u životu; suradnja s osobom koju se njeguje. Najnižu vrijednost ima tvrdnja: *Skrb mi omogućava zajedničke trenutke sreće* ($\bar{X} = 2,32$).

Ovaj podatak možemo objasniti da je značajan udio osoba koje su njegovane oboljelo od demencije - 24%, a većina ima i prisutnost multimorbiditeta [4], što za njegovatelje predstavlja veliki izazov, posebno ako ne mogu komunicirati sa svojim članom obitelji. I s ostalim tvrdnjama veliki postotak ispitanika se slaže što ukazuje

da zahtjevni zadaci/briga za članove obitelji mogu doprinositi osobnom rastu i razvoju te otkrivanju neprolaznih vrijednosti i smisla života.

Tvrdnje	N	%		
		ne slažem se	i slažem se i ne slažem se	slažem se
Iskustvo skrbi omogućava mi propitivanje i osobni rast.	339	11,8	42,2	46,0
Skrb mi omogućava zajedničke trenutke sreće.	341	16,4	35,2	51,6
Od osobe o kojoj skrbim primam riječi zahvalnosti, susretljivosti i uvažavanja.	340	17,1	28,2	54,7
Iskustvo skrbi naučilo me o odgovornostima jednih prema drugima.	342	9,6	20,2	70,2
Skrb za voljenu osobu daje mi povećani osjećaj smisla i životne svrhe.	339	9,7	32,7	42,5
Smatram da najbolje mogu skrbiti o voljenom članu obitelji.	341	6,5	30,8	62,8

Tablica 1. Pozitivni aspekti skrbi

	N	Min	Max	\bar{X}	SD
Iskustvo skrbi omogućava mi propitivanje i osobni rast.	339	1	3	2,34	,680
Skrb mi omogućava zajedničke trenutke sreće.	341	1	3	2,32	,740
Od osobe o kojoj skrbim primam riječi zahvalnosti, susretljivosti i uvažavanja.	340	1	3	2,38	,760
Iskustvo skrbi naučilo me o odgovornostima jednih prema drugima.	342	1	3	2,61	,658

Skrb za voljenu osobu daje mi povećani osjećaj smisla i životne svrhe.	339	1	3	2,48	,667
Smatram da najbolje mogu skrbiti o voljenom članu obitelji.	341	1	3	2,56	,613

Tablica 2. Deskriptivna obilježja Upitnika pozitivnih aspekata skrbi

Iako istraživanja uglavnom navode negativne posljedice njegovanja starijih osoba, ono može imati i određene pozitivne učinke za njegovatelje. Mnogi njegovatelji ne navode negativne posljedice, nego njegovanje roditelja/supružnika gledaju kao razvojni zadatak kroz koji dobivaju zrelost i mudrost za kasnije godine. Pregled literature na ovu temu upućuje da najvidljivija korist za njegovatelje starijih roditelja je njihova dobrobit i zadovoljstvo znajući da je roditelj bio dobro negovan.

Prema nacionalnoj anketi većina njegovateljskih obitelji (57%) opisali su svoje iskustvo kao pozitivno. Također, prednosti koje su naveli su ponos jer su činili dobro djelo i negovanu osobu učinili sretnom. Takve prednosti imaju vrijednost i tijekom njegovanja osobe, ali i nakon njene smrti [5]. Obiteljsko njegovanje starije osobe utječe i na kvalitetu odnosa njegovatelja i negovane osobe. Njegovanje može intenzivirati odnose te ih poboljšati ili pogoršati. Neki njegovatelji navode da je upravo uloga njegovatelja utjecala na poboljšanje odnosa s negovanom osobom [6].

4. Rasprava

Ovo istraživanje je potvrdilo da obiteljski njegovatelji starijih osoba, unatoč svemu, prepoznaju pozitivne aspekte skrbi koja im na određeni način daje smisao i svrhu te mogućnost da na najbolji mogući način skrbe o voljenom članu obitelji. Provedenim istraživanjem nisu utvrđene statistički značajne razlike u percepciji pozitivnih aspekata skrbi obzirom na spol njegovatelja. Pregled literature pokazuje da pozitivni aspekti njegovanja podrazumijevaju nagradu i zadovoljstvo koje proizlazi iz njegovateljskog odnosa. Zajednički izvor zadovoljstva za obitelj proizlazi iz saznanja da njihovi najmiliji imaju najbolju moguću njegu [7]. Stjecanje boljeg razumijevanja čimbenika povezanih s pozitivnim aspektima njegovanja može pomoći u osiguranju pružanja kvalitetne skrbi, poboljšanju teorije o prilagodbi njegovatelja i njegovom blagostanju te u poboljšanju procjena i intervencija metode [8]. Planiranje i vrednovanje učinkovitosti skrbi za starije ljude nemoguće je bez istraživanja koja se odnose na demografske, socijalne, ekonomske, zdravstvene i

druge vidove starenja i starosti. Iako je ovo istraživanje provedeno samo na području grada Zagreba, što ujedno predstavlja i ograničenje istraživanja, rezultati se ne mogu uopćiti na ostatak Hrvatske. Možemo pretpostaviti da su neformalni negovatelji u ruralnim sredinama u puno težoj situaciji jer im nisu dostupne informacije o njihovim pravima niti mnoge usluge kao što je to u urbanim sredinama.

Očekuje se da će omjer ovisnosti nezaposlenih osoba o zaposlenima biti sve lošiji. Također će biti sve manji broj osoba koje će biti na raspolaganju za pružanje stručne i osobne skrbi u usporedbi s brojem starijih osoba koje će zahtijevati veću potporu i skrb od drugih [9]. Mnoge osobe starije dobi zbog ograničene pokretljivosti, kroničnih bolesti i mentalnih poremećaja, gube djelomičnu ili potpunu sposobnost samostalnog življenja. Njihovo zdravstveno stanje zahtijeva neki od oblika dugotrajne skrbi, koja može uključivati kućnu njegu, brigu zajednice u skrbi i pripomoći u svakodnevnom životu, stambeno zbrinjavanje i/ili duge boravke u bolnici/domu za starije. Primarni pružatelji njege i skrbi u starosti su bračni partneri i djeca, a to su u znatno većem broju supruge, odnosno kćeri. Posebno je zahtjevna skrb za osobe s demencijom, a najčešće su njihovi negovatelji članovi obitelji. Procjenjuje se da oko 25-30% ljudi u dobi od 85 i više godina ima neki od stupnjeva kognitivnih poremećaja te da se o njima većinom brinu članovi obitelji.

5. Zaključak

Unatoč brojnim radovima koji opisuju negativne aspekte skrbi o članu obitelji, ne smije se zanemariti i manji broj istraživanja o pozitivnim aspektima skrbi. Ovo je prvo istraživanje u Hrvatskoj koje pokazuje da negovatelji oboljelih starijih osoba, unatoč složenim zahtjevima skrbi, prepoznaju i pozitivne aspekte. Stoga ovi nalazi predstavljaju značajan doprinos oskudnim i zanemarivim istraživanjima o neformalnim negovateljima starijih osoba te ukazuju da postoji ljudski potencijal koji, uz mjere podrške, edukacije i osnaživanja (kao što je u mnogim nama susjednim zemljama razvijeno) može biti dobar partner u kreiranju i provođenju socijalne politike i skrbi prema starijim osobama.

Kao osnova poštovanja ljudskih prava i etičkih standarda skrbi starijih osoba, potrebno je poznavanje njihovih potreba kao i potreba njihovih negovatelja s ciljem razvoja društva u kojem se prepoznaju i njeguju njegovi najranjiviji članovi.

6. Literatura

- [1] Čudina-Obradović, M. & Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*, Golden Marketing, ISBN 953-212-278-8, Zagreb
- [2] Čudina-Obradović, M., & Obradović, J. (2004). Psihosocijalne pretpostavke skrbi za stare ljude. *Revija za socijalnu politiku*, 11(2), 177-192.
- [3] Neal, M. B. & Wagner, D. L. (2002). *Working Caregivers: Issues, Challenges and Opportunities for the Aging Network*. Program Development Issue Brief commissioned by the Administration on Aging, U.S. Department of Health and Human Services, 1-31.
- [4] Štambuk, A.; Rusac, S. & Skokandić, L. (2019). Profil neformalnih njegovatelja starijih osoba u gradu Zagrebu. *Revija za socijalnu politiku*, 26(2), 189-206.
- [5] Ziemba, R. A. (2002). 'Family health and caring for elderly parents', *Michigan Family Review* 7(1), 35–52, ISSN 1094-0952
- [6] Colello, K. J. (2009). Family Caregiving to the Older Population: Background, Federal Programs and Issues for Congress. *Congressional Research Service*. Dostupno na: <http://www.aging.senate.gov/crs/aging10.pdf> Pristup: 30-1-2020.
- [7] Agelin-Chaab, G. & Pangman, V. (2011). *Celebrating the Positive Aspect of Caregiving*. Faculty of Nursing: University of Manitoba
- [8] Semiatina, A. M. & O'Connor, M. K. (2012). The relationship between self-efficacy and positive aspects of caregiving in Alzheimer's disease caregivers. *Aging & Mental Health*, 16 (6), 683-688. ISSN: 1360-7863
- [9] Schaie, W. K. & Willis, S. L. (2001). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Naklada Slap. ISBN: 953-191-139-8, Jastrebarsko

Photo 064. Kužni pil u Požegi /